

риографије за прикључење заједници европских народа; чешке интерпретације словеначке културе која је 1990–1996. године виђена као антитеза већинском делу Јужних Словена, односно Балкана, који је пак сматран генератором последњих ратова у Европи; и формирање словеначких студија као засебног студијског програма на чешким универзитетима.

Професионални и приватни животни пут Јарослава Панека био је од почетка блиско везан за Словенију и Словенце, те у радовима доминирају анализе чешко-словеначких културних односа. Поред тога, очигледно је и веће интересовање за односе Чеха, тј. Чехословака, са хрватским, македонским и црногорским етничким корпусом у оквиру Југославије, док су чешко-српски контакти били у другом плану у његовим истраживањима, а самим тим и у књизи *Češi a Jihoslované*. Односи између Чеха и Срба су на појединим местима чак и врло упитно тумачени, нпр. Алекса Шантић је наведен као босанскохерцеговачки песник, а Јован Кршић као босански књижевни критичар и историчар (стр. 249). И поред тога, књига Јарослава Панека је врло корисна за додатно упознавање са културним односима између Чеха и Јужних Словена, нарочито у периоду XIX и XX века.

Срђан МИЋИЋ

---

*Politics of Enmity*, editors: Gazela Pudar Draško, Aleksandar Pavlović, Eltion Meka. Beograd: Univerzitet u Beogradu, Institut za filozofiju i društvenu teoriju, 2018, 297.

У савременој историји нација и национализам имају велику улогу у политици непријатељства. Ови појмови тумаче се на различите начине: као „банални“ и комплексни; као традиционални и модерни; као замишљени и стварни. Припадност одређеној националној групи може се сматрати важним извором колективне снаге, а солидарност ових колектива као нешто што обликује и одржава нацију као политички идентитетни оквир. Снага националне државе се повећава упркос глобалним изазовима миграције, отварајући нове перспективе за солидарност, али и за непријатељство. Проблеми савремене неједнакости постају све важнији јер смо сведоци процеса за изградњу колективности Европске уније.

Имајући на уму ова питања, Група за студије друштвеног ангажмана, део Института за филозофију и друштвену теорију у Београду, у сарадњи са Центром за напредне студије југоисточне Европе Универзитета у Риједи и Центром за студије југоисточне Европе Универзитета у Грацу, организовала је конференцију на којој се дискутовало о нацији, национализму и неизбежно присутном непријатељству. Интернационална конфе-

ренција „Politics of Enmity: Can Nation Ever be Emancipatory?“ организована је 26–28. септембра 2016. у оквиру међународног пројекта *Одређивање непријатеља: поновно размишљање о односима између Срба и Албанаца* (Figuring out the Enemy: Re-imagining Serbian-Albanian Relations). Пројекат има за циљ поновно истраживање догађаја и дискурса из прошлости и скоријих времена, покушавајући да објасни и утврди заједничке ставове, идеје и традиције који промовишу сарадњу између Срба и Албанаца. Пројекат Регионални програм промоције истраживања (Regional Research Promotion Programme - RRPP) финансира Швајцарска развојна сарадња (Swiss Development Cooperation).

Као резултат ове конференције настао је зборник радова *Politics of Enmity*, који се састоји од уводне речи уредника зборника и четири дела. У првом делу Economy of Enmity – Theorizing the Nation and Identity налазе се радови: Alpar Losoncz, Vladimir Gvozden, „Old Politics of Enmity and the Rise of Ethnicism in Contemporary Capitalism“; Hatice Hande Orhon Özdağ, „Conflicting Effects of Globalization on Nation States of the Core and the Periphery“; Ercan Gündoğan, „A Re-evaluation of Lenin’s and Stalin’s Nationality Policy and Self-Determination Right of Nations and People“, Robert Gallagher, „Ἐθνοζήτη and nationalism“. У другом делу Enmity and Ethnicity – Central and Eastern Europe су радови: Olof Bortz, „Raul Hilberg, Holocaust History and the German National Stereotype“; Andrej Kubiček, „Roma nation: escaping pariah people’s stigma?“; Irina Dusacova, „Landlocked’ Moldova: the Representation of Borders in Moldovan Media“. Трећи део Ex-Yu, Post-Yu – „The Condition we Call (Post) Yugoslavia“ обухвата радове: Rastislav Dinić, „Yet unapproachable states: Cavell on America, Makavejev on Yugoslavia“; Marko Kovačević, „Bringing in Bibó: Understanding Identities and Reality of Small Post-Yugoslav States“; Tamara Petrović Trifunović, Dunja Poleti Ćosić, „Discourses of Hospitality, Politics of Hostility: Instrumentalization of the ‘Refugee Crisis’ in the Serbian Press“. У четврти део Serbian-Albanian Enmity сврстани су радови: Božica Slavković, „The Yugoslav State and the Idea of the Greater Albania in the Interwar Period“; Ledion Krisafi, „The Myths of Albania-Yugoslavia Relations (1945–1948)“; Atdhe Hetemi, „Dealing with the Past and the Process of Reconciliation in Kosovo“.

Зборник *Politics of Enmity* започиње радовима који разматрају непријатељства у склопу националних идентитета. Кроз суочавање са национализмима и глобализацијом заснованим на капитализму, овај одељак истражује различите аспекте политике непријатељства. У уводном раду, Алпар Лошонц и Владимир Гвозден дискутују о аспектима динамике капитализма и националних непријатељских односа. Аутори се баве традиционалном политиком непријатељства и порастом етницизма у савременом капитализму. Hatice Hande Orhon Özdağ у свом раду покушава да демонстрира ефекте глобализације на националне државе и у њиховом језгру и на периферији. Она инсистира на томе да ширење неолибералних и постмодерних идеја и норми, и подржавање конфликтних идентитета на периферији подстичу етничке идентитете, који негативно утичу и на језгро и на периферију. Док националне државе на периферији слабе због проблема који су

настали или су подржани механизмима глобализације, доминација националних држава у језгру је ојачана. У трећем чланку, аутор Ergan Gündoğan се враћа на Лењинову и Стаљинову концепцију националног питања и националне политике у Совјетском Савезу. Гундоган показује да је совјетска национална политика ослободила нације из затвора царске Русије, али није успела да створи ефикасан модел социјалистичког пријатељства за фузију нација. У завршном чланку овог одељка, аутор Robert Gallagher користи Аристотелову мисао „*ευ ζην*“ („живи добро“), упоређујући је са савременим глобализмом и расправљајући о антитези пријатељ–непријатељ на примеру Украјине.

Други део зборника обраћа пажњу на централну и источну Европу и њихово историјско наслеђе непријатељства. Olof Bortz пише о познатом америчком научнику и историчару Раулу Хилбергу, који је често називан оснивачем студија о Холокаусту. Чланак истражује улогу и значај националних стереотипа, а бави се и уопште немачком филозофијом погледа на свет *Weltanschauung*. Национални стереотипи и њихови екстремни исходи су главни фокус наредног чланка, који је написао Андреј Кубичек. Аутор истражује стратегије (само)искључивања Рома, од прихватања статуса парија (изоштеног) до покушаја њихове асимилације у већинску нацију; уместо тога, он се фокусира на трећи пут – стратегију изградње ромске нације из различитих ромских заједница. На крају овог дела зборника, Ирина Дусацова истражује пример Молдавије, државе у стварању и презентације њених граница у молдавским медијима. Она тврди да разлика, односно непријатељство између Истока и Запада, представља основу за етничку идентификацију Молдаваца.

Трећи део зборника бави се непријатељством и пријатељством у препознатљивим случајевима на постјугословенском простору. Растислав Динић истражује значења филмова Душана Макавејева који показују његову визију југословенског идентитета и Југославију као политичку заједницу, сличну визији Стенлија Кавела, америчког филозофа. Аутор следећег чланка Марко Ковачевић истражује Иштвана Биба, истакнутог мађарског политичког мислиоца, правећи паралелу између његовог опуса и процеса у бившој Југославији неких 70 година касније. Аутор тврди да се савремени дискурси национализма и политике идентитета могу посматрати као пример анархије енглеског филозофа Томаса Хобса примењене на балкански контекст. Последњи, али не мање значајан чланак у трећем делу зборника написале су Тамара Петровић Трифуновић и Дуња Полети Ђосић, које истражују медијске дебате у Србији током „избегличке кризе“ 2015/16. на Балкану. У поређењу са отвореном ксенофобијом у многим земљама ЕУ, у главним српским медијима присутно је симпатичко представљање избеглица; ипак, према ауторкама, ова симпатија је само прикривала стварни недостатак услуга пружених становништву у транзиту од стране српске државе.

Последњи део зборника истражује српско-албанско непријатељство. Први рад у овом делу је истраживање Божице Славковић, која објашњава, на основу архивских извора и стручне литературе, албанске аспирације

да реализује идеју Велике Албаније, коју су подржале велике силе у периоду пре Првог светског рата и између два рата. У следећем чланку, Ледион Крисафи даје нове податке о односима Албаније и Југославије у периоду након Другог светског рата и Резолуције Информбироа 1948. године и доводи у питање превладавајуће мишљење („мит“ како га назива) о хармоничним односима између Југославије и Албаније од 1945. до 1948. године. У чланку се говори о намерама и страховима Енвера Хоџе и тадашњег албанског руководства у вези са Југославијом. На крају овог дела зборника, Atdhe Hetemi конструише свој чланак као студију о (непријатељским) међуетничким односима на Косову, који се у великој мери заснивају на тумачењу прошлости у властитој политичкој/етничкој заједници.

Значај зборника *Politics of Enmity* је првенствено у томе што су окупљени различити истраживачи који су дали свој научни одговор на питање непријатељства и међунационалних односа. Разноврсни радови и квалитет истраживања заинтересоваће не само стручну већ и ширу јавност. Зборник отвара бројна питања о нацијама и национализму којима се истраживачи могу даље бавити. Упркос свеукупном тону који на неки начин поткрепљује неизбежност непријатељства, уредници истичу да се надају да ће ова истраживања допринети бољем разумевању етничких односа, посебно између српских и албанских заједница, што би довело до бољих услова за живот на раскрсници Балкана, а и шире.

Божница СЛАВКОВИЋ МИРИЋ

---

Саша Мишић. *Помирење на Јадрану. Југославија и Италија на путу ка Осимским споразумима из 1975.* Београд, 2018.

Саша Мишић је историчар који се бавио односима Југославије, прве и друге, са суседним државама. Тако је магистрирао на теми „Албанија: пријатељ и противник. Југословенска политика према Албанији 1924–1927“. Докторирао је са темом „Политички односи Италије и Југославије у периоду од 1968 до 1975“ на Факултету политичких наука 2012. године. Допуњена верзија овог рукописа сада се налази пред читаоцима под називом *Помирење на Јадрану. Југославија и Италија на путу ка Осимским споразумима из 1975*, у издању Факултета политичких наука у Београду. Тему италијанско-југословенских односа на прелому из 60-их у седамдесете обрађивали су историчари како у Италији тако и у бившој Југославији. Године 2007. изашла је књига словеначке историчарке Виљенке Шкорјанец *Osimska pogajanja*, а 2008. у Риму и италијанског историчара Масима Букарелија (Massimo Bucarelli). У заједничком подухвату југословенских и италијанских историчара изашао је 2016. и зборник *Italy and Tito's Yugoslavia*